

Daniela Marčoková*

Jasna Uhláriková

Filozofická fakulta

Univerzita v Novom Sade

UDC: 070(=162.4)(497.113)''1920/2020''

DOI: 10.19090/gff.2020.1.169-188

Originalni naučni rad

STO ROKOV OD ZALOŽENIA NÁRODNEJ JEDNOTY, PRVÉHO TÝŽDENNÍKA SLOVÁKOV VO VOJVODINE**

V historiografii Slovákov vo Vojvodine často bol vyzdvihovaný význam tlače v ich hospodárskom a spoločenskom živote. V období medzi dvoma svetovými vojnami Slováci vo Vojvodine mali vyvinutú vydavateľskú činnosť. Cieľom výskumu bolo zhrnúť doterajšie poznatky o novinách *Národná jednota*, ako i vypátrať niektoré nové skutočnosti o tomto prvom spoločensko-politickom týždenníku Slovákov vo Vojvodine. Analýzou jednotlivých ročníkov a čísel prichádza sa k uzáveru, že *Národná jednota* je bohatým, no nedostatočne využitým prameňom na skúmanie rôznych aspektov života juhoslovanských Slovákov v období medzi dvoma vojnami. Zvlášť sú hodnotné poznatky o národno-kultúrnom podnikaní, ale i o ich hospodárskom a politickom živote.

Kľúčové slová: *Národná jednota*, tlač Slovákov vo Vojvodine, medzivojnové obdobie.

Aj napriek tomu, že tradícia dejín slovenskej vojvodinskej tlače je pomerne bohatá, tlač vojvodinských Slovákov nebola častým predmetom výskumu, takže sú noviny a časopisy vojvodinských Slovákov ešte stále nedostatočne spracované.

Po dvanástich rokoch publikovania *Národnej jednoty* (ďalej: *NJ*) prvým zhrnutím o jej činnosti bol článok z roku 1933 – História Národnej jednoty autora Andreja Siráckeého (1933), dlhodobého redaktora *NJ*, ktorý založenie kníhtlačiarne považoval kľúčovým momentom pri vzniku *NJ*. Zmienil sa o programe, periodicite, redaktoroch a náplni dovtedajších ročníkov, ako i o úlohe *NJ*: informovať čitateľov o vlasti, o Československu a ostatnom svete, hlavne však sledovať život vojvodinských Slovákov.

Jan Auerhan sa iba okrajovo zmienil o slovenskej menšinovej tlači v Európe, podotýkajúc, že Slováci v Kráľovstve SchS, ako i v Rumunsku majú

* danielamarcokova@ff.uns.ac

** Príspevok vznikol v rámci projektu č. 178017 *Diskurzy menšinových jazykov, literatúr a kultúr v juhovýchodnej a strednej Európe*, ktorý financuje Ministerstvo osvety, vedy a technologického rozvoja Republiky Srbsko.

značnú slobodu tlače, na rozdiel od Slovákov žijúcich v Maďarsku, kde sa vydávanie menšinovej tlače zakazuje (Auerhan, 1924: 45–48).

Československo prejavilo záujem o zahraničné noviny nielen v kultúrnom zmysle, ale v období hospodárskej krízy videlo v nich dôležitú funkciu v hospodárskom preniknutí československých výrobkov za hranice. Uverejnený zoznam novín mal byť pomôckou výrobcov a obchodníkom k ich ľahšej inzercii (Vodsed'álek, 1933).

Až v 70. rokoch sa znovu začína analyzovať *NJ* a písať o jej činnosti. Autorka Anna Maričová (1975) sleduje iba jedného autora, Vladimíra Hurbana Vladimírova (VHV) – slovenského evanjelického kňaza, dramatika, publicistu a jedného z najväčších umelcov z vojvodinského prostredia. V príspevku VHV a Národná jednota z roku 1975 ho predstavila v úlohe horlivého dopisovateľa *NJ* počas celej doby jej publikovania. VHV písal príspevky o kultúre, spolkových aktivitách, prednáškach, esperante a uverejňoval v *NJ* aj vlastnú dramatickú tvorbu, ako i vlastný životopis. Jeho práce boli najčastejšie zaraďované do rubriky *Besednica*, ktorú autorka pokladá za najserióznejšiu.

Na sympóziu *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slováčok* roku 1977 sa hovorilo aj o niektorých aspektoch práce *NJ*. Juraj Spevák podal krátky súhrn činnosti *NJ* a poukázal, že *NJ* by mala byť predmetom pozornosti nielen z publicistického stanoviska, ale aj preto, že by to bol prínos výskumu novších dejín slovenskej menšiny vo Vojvodine (Spevák, 1979: 181–184).¹ Ján Širka na tom istom sympóziu poukázal na absenciu a súčasne aj na potrebu vedeckého výskumu novín *NJ*, lebo ich považuje za hlavného reprezentanta tlače vojvodinských Slovákov (Širka, 1979: 13–20).

Vo vojvodinskej slovakistike bol príspevok Samuela Čelovského roku 1984 prvým pokusom o prehľad slovenských vojvodinských novín a časopisov do roku 1941. Podľa slov autora existuje potreba pre základné bibliografické spracovanie a komplexné zhodnotenie slovenských vojvodinských novín a časopisov, lebo v nich sú zachované svedectvá o literárnych, kultúrnych a vedeckých snaženiach vojvodinských Slovákov, ako i o ich politickej orientácii a spolužití s ostatnými národmi a národnosťami Vojvodiny (Čelovský, 2010: 260–269). V tomto cennom stručnom prehľade slovenského novinárstva vo Vojvodine do roku 1941 sú podané základné bibliografické údaje o 25 slovenských novinách a časopisoch vrátane *Národnej jednoty*.

¹ Tento príspevok bol uverejnený aj v *Národnom kalendári na rok 2016* z príležitosti stého úmrtia autora Juraja Speváka.

Prvým systematickejším spracovaním týždenníka *Národná jednota* sa zaoberal Ján Sirácky roku 1988 (Сирацки, 1988: 113–132). Podľa neho skúmanie novín *NJ* predstavuje jednu z možností hlbšieho poznania Slovákov ako aktívnej menšiny s intenzívnym národno-kultúrnym životom medzi dvoma vojnami. Je to dôležité obdobie ich emancipačných kultúrnych, politických a ekonomických snažení. Autor sa zaoberá založením, dejinami a otázkami periodizácie *NJ*, hospodárskymi a politickými otázkami v *NJ*, ako i problematikou národno-kultúrneho života.

Zborník materiálov *Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii* z roku 2000 (Čáni ed., 2000) zjednotil príspevky z rovnomenného medzinárodného sympózia a z medzinárodnej vedeckej konferencie *Časopis juhoslovanských Slovákov Nový život v kontexte slovenskej kultúry*. Odborníci z Juhoslávie hodnotili prínos petrovskej tlačiarne do kultúry vojvodinských Slovákov, ale aj význam časopisov *Zornička* a *Nový život* pre rozvoj literatúry vojvodinských Slovákov. Z radu vojvodinských slovakistov o rôznych aspektoch publikačnej činnosti a spomínaných časopisoch písali: Jarmila Hodoličová, Michal Týr, Zoroslav Spevák-Jesenský, Anna Makišová, Vít'azoslav Hronec, Michal Harpáň, Miroslav Dudok, Samuel Fekete, Adam Svetlík, Samuel Boldocký, Samuel Jovankovič, Jaroslav Čiep a ďalší.

Zuzana Čížiková roku 2014 skúmala prílohu pre deti *Národnej jednoty* (Čížiková, 2014: 32–39). Na základe skúmaných nekompletizovaných ročníkov detskej prílohy *NJ*, ktorá začala vychádzať roku 1936, autorka dospela k uzáveru, že táto detská príloha je významným ohniskom v rozvoji publicistiky pre deti medzi dvoma vojnami. V období absencie publikácií pre deti vychovávala malých čitateľov ku kresťanským a patriotickým hodnotám, vplývala na ich estetické a mravné čítanie a podnecovala záujem o písané slovo a vlastnú tvorbu.

V novšej dobe sa slovenská menšinová tlač stáva predmetom doposiaľ nepreukázaného záujmu a výskumu aj v chorvátskom zahraničí, keďže Slováci a Chorváti žili v medzivojnovnej Juhoslávii (1918 – 1941) spolu s inými národmi a národnosťami v tom istom štáte. Vlatka Dugački (Dugački, 2011) sa venovala výskumu slovenskej menšinovej tlači v medzivojnovnom období, pričom skúmala vplyv tlače na spoločenské, kultúrne, hospodárske a politické organizovanie slovenskej menšiny na vojvodinskom a chorvátskom území. Osobitnú pozornosť venovala *Národnej jednote*, ktorú zaraďuje do politických novín a ktoré považuje za najdôležitejšiu tlač vojvodinských Slovákov tej doby.

V skúmanej literatúre sa pri zmieňovaní o *NJ* takmer synonymicky používali termíny „noviny“ a „časopis“, pravdepodobne kvôli ich rovnakému účelu a funkcii. V tomto príspevku sa *NJ* považuje za noviny.

TLAČ V SLOVENSKOM VOJVODINSKOM PROSTREDÍ OD 18. DO 20. STOROČIA

V slovenskom vojvodinskom prostredí sa kolportovala a čítala slovenská a inorečová tlač vďaka slovenským intelektuálom (Juraj Rybay, Pavel Jozef Šafárik, Michal Godra, Štefan Moyzes a i.). Niektorí z nich pôsobili vo Vojvodine a medzi Juhoslovanmi v 18. a 19. storočí a často sa aj sami podieľali na ich vzniku a v redigovaní.² Prvé slovenské vojvodinské časopisy *Slávik* a *Zornička* začali vychádzať v druhej polovici 19. storočia, vo vrcholnom období národného obrodzenia, národnoemancipačných, ľudovýchovných a národnoobránných snáh vojvodinských Slovákov (Čelovský, 2010: 260).³

² Ondrej Plachý (1755-1810) sa stal prvým redaktorom prvých slovenských literárnych novín, mesačníka pod názvom *Staré Nowiny Literneho Umění*, ktoré vydávala v rokoch 1785 – 1786 v Banskej Bystrici učená spoločnosť Societas Slavica. Jeho brat Juraj Plachý býval v Selenči (Kmeť, 1987: 168) a je veľmi pravdepodobné, že sa aspoň niekoľko čísel tohto mesačníka dostalo aj do slovenského vojvodinského prostredia. V predmatičnom období vo Viedni vychádzali *Slovenské noviny* (1849 – 1861), ktoré boli oficiálnym orgánom viedenskej vlády. Je nesporné, že spolupracovníci *Slovenských novín* z vojvodinských slovenských obcí (Stará Pazova, Kysáč, Slovenský Aradáč, Hložany, Pivnica, Nový Vrbas, Jánošík, Silbaš, Petrovec, Báčska Palanka, Padina) boli aj ich predplatiteľmi. Z celkových 400 predplatiteľov podľa odhadu medzi vojvodinskými Slovákami bolo 10 percent odberateľov týchto novín (Čelovský, 1988: 8). V matičných rokoch prichádza k intenzívnemu rozvoju slovenského novinárstva – vychádzalo 57 slovenských novín a časopisov, z ktorých najvýznamnejšie boli *Pešťbudínske vedomosti* (1860 – 1870), noviny pre politiku a literatúru, vychádzajúce v Budapešti. Okrem týchto novín, z ktorých sa medzi 50 tisícami vojvodinských Slovákov predávalo takmer 10 percent celkového nákladu, v šesťdesiatych rokoch 19. storočia vojvodinskí Slováci kupovali aj ďalšie slovenské noviny a časopisy, do ktorých aj prispievali (Čelovský, 1982: 75, 82).

³ Časopis pre deti *Slávik* a časopis pre mládež *Zornička* vydával Jozef Podhradský v Novom Sade. Boli prvými slovenskými vojvodinskými časopismi a súčasne prvými časopismi pre deti a mládež v juhovýchodnej Európe a vychádzali v rokoch 1864 – 1865. Do konca 19. storočia vychádzali ešte: rukopisný pedagogický mesačník *Priateľ školy* (1871 – 1872), homiletický mesačník *Slovo života* (1881 – 1882), rukopisný detský časopis *Mravec* (1892 – 1893), hospodársky časopis pre roľníkov *Torontálsky priateľ ľudu* (1899).

Dolnozemský Slováč vychádzal v období jestvovania Rakúsko-Uhorska a informoval o spoločensko-politickej situácii a kultúrnom živote na Dolnej zemi (širšie od hraníc Vojvodiny).⁴

Po Prvej svetovej vojne sa vojvodinskí Slováci ocitli v Kráľovstve Srbov Chorvátov a Slovincov (ďalej: SChS), v jednom z nástupníckych štátov Rakúsko-Uhorska. Geopoliticky zostali oddelení od materského národa, no v novom štáte im bol umožnený rozvoj najmä v oblasti kultúry, osvety, spolkového a literárneho života, o čom svedčí založenie Slovenského reálneho gymnázia, Československého zväzu, Spolku československých žien, Spolku československých akademikov a celého radu kultúrnoosvetových spolkov a inštitúcií. Rozmach kultúrneho života pozitívne ovplyvnil fakt, že sa ocitli v slovanskom štáte (SChS), ako i existencia Československej republiky a dobré vzájomné vzťahy týchto dvoch krajín. Slovenská menšina mala v medzivojnovom období veľmi rozvinutú vydavateľskú činnosť, v rámci ktorej veľký vplyv malo zakladanie Kníhtlačiarne účastinárskej spoločnosti roku 1919. Jej hlavným poslaním bolo vydávanie a tlačenie novín, učebníc, kalendára a slovenských kníh pre potreby slovenskej národnosti, neskoršie aj matičného časopisu *Náš život* (1933 – 1941; 1946 – 1947). V medzivojnovom období vo vojvodinskom prostredí ešte vychádzali tieto slovenské noviny: cirkevné: *Pokoj Vám* (1917), *Nádej* (1921 – 1941), *Priekopník* (1924), *Evanjelický hlásnik* (1926 – 1941; 1965 – dodnes); humoristicko-satirické: *Frčka* (1920 – 1923), *Hévis* (1926); pre deti *Zornička* (1925 – 1927), *Naše slniečko* (1939 – 1941); študentské a žiacke: *Napred* (1920 – 1921), *Snahy* (1923), *Svit* (1923 – 1925) (Čelovský, 2010: 260–268).

ZALOŽENIE NÁRODNEJ JEDNOTY, ZAČIATKY, REDAKTORI A PERIODICITA

Spoločensko-politický týždenník *Národná jednota* (1920 – 1941) bol nástupcom *Dolnozemskeho Slováka*. Toto vystriedanie bolo zahlásené v úvodníku posledného čísla *Dolnozemskeho Slováka* zo dňa 15. 1. 1920.⁵

⁴ V rokoch 1902 – 1914 s podtitulkom politicko-spoločenský mesačník vychádzal v Novom Sade (tlačený bol v Modre), kým v rokoch 1918 – 1920 ako spoločensko-politický dvojtýždenník bol tlačený v Novom Sade a v Petrovci. Odras spoločenských a politických pomerov v DS bol poznačený ideológiou a politickými stanoviskami, ako i taktikou Slovenskej národnej strany (Širka, 1979: 13–14).

⁵ Noviny mali pôvodne vychádzať pod menom *Juhoslovák*, lebo pomenovanie *Dolnozemský Slováč* v nových pomeroch už nezodpovedalo (Sirácky, 1933: 172).

Po ukončení Prvej svetovej vojny v radoch slovenskej inteligencie dozrela myšlienka vydávať politický týždenník ako prejav emancipovaného života slovenskej menšiny na území Vojvodiny (Spevák, 1979: 181), lebo časopisy zo Slovenska buď nedostávali pravidelne, alebo sa v nich nevyskytovali príspevky o pomeroch vojvodinských Slovákov v novom štáte (Sirácky, 1933: 172). V prvom čísle *NJ* redaktor Ján Čajak vyložil ciele novín: upovedomenie národa v nových okolnostiach oddelenosti od svojho „československého národa“, pestovanie vernosti štátu, v ktorom teraz žijú po odtrhnutí sa spod maďarského jarma, ako i kráľovskej dynastii Karadorđevićovcov a zvlášť pestovanie lásky voči bratskému srbskému národu, ktorý im umožnil slobodu a slobodný národný život (*NJ*, 21.1.1920/1, 1).

Prvé číslo *NJ* bolo tlačené v Knižtlačiarňi účastinárskej spoločnosti a vyšlo 21. februára 1920 nákladom Juhoslovanského nakladateľského spolku účastinárskej spoločnosti.⁶ Do konca roku 1928 vychádzala *NJ* v piatok ako týždenník vo veľkom formáte a mala 4–6 strán. Aj napriek ekonomickej kríze *NJ* vychádzala v roku 1929 tri razy do týždňa (vďaka zväčšenému počtu členov redakčorského telesa: Samuel Šiška, Andrej Labáth, Andrej Sirácky a Andrej Vrbacký) v sobotu na štyroch, v utorok a vo štvrtok na dvoch stranách. Takéto ambiciózne plány s tendenciou postupom času vytvoriť denník slovenskej menšiny⁷ sa nemohli udržať a od januára

⁶ *Národnú jednotu* dva roky vydával Juhoslovanský nakladateľský spolok, „majiteľ a vydávateľ“, ako sa to na titulnej strane *NJ* uvádzalo. Bol to prvý vydavateľský podnik slovenskej literatúry na území dnešného Srbska, ktorý vznikol 10. januára 1920 v Petrovci (Mosnáková-Baglašová, 2017: 24). Knižtlačiareň, účastinárska spoločnosť založená bola 8. februára 1919 v Petrovci (Dorča et al., 1994: 12). O Knižtlačiarňi bližšie: A. Sirácky (1933); J. Сирацки (1988) V. Valentík (1999) a Valentík (2000) a V. Dugački (2011).

⁷ Slovenská a česká menšina v Juhoslávii mala spoločný cieľ: vybudovať svoj vlastný denný časopis, ako sa to píše v *NJ*: „Národ, ktorý chce žiť svojim národným životom, národ, ktorý chce sa menovať národom kultúrnym, národ, ktorý má byť niečím pred svetom reprezentovaný, iste potrebuje svoj denník“ (*NJ*, 13.12.1928/50, 1).

Občas boli na stránkach *NJ* publikované aj príspevky v českom jazyku, v čom mal zásluhu Jan Auerhan . Bol publicistom, predsedom štátneho štatistického úradu, stal sa spoluzakladateľom Československého ústavu zahraničného a jeho prvým predsedom (Viacej: <http://krajane.radio.cz/articleDetail.view?id=638>). V roku 1923 v 49. čísle *NJ* J. Procházka podal návrh o spojení *NJ* a novín *Jugoslávští Čechoslováci*. Časopis československého ľudu by mal vychádzať už od januára 1923 pod menom *Vestník*. Na tento článok neboli nijaké odozvy, takže redaktor Leitmann v poslednom čísle ročníka v článku Nový rok krátko poznamenáva, že uskutočnenie Procházkovho plánu je neuskutočniteľné (Sirácky, 1933: 174).

roku 1930 do polovice roka 1932 vychádzala *NJ* dva razy do týždňa, kým od toho času až po zánik 5. apríla 1941 znovu ako týždenník.

Ročné predplatné pre Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov na začiatku vynášalo 60 korún, kým cena jednotlivých čísel bola 1,5 korún. Zahraničné predplatné pre Československo vynášalo 80 korún a pre Spojené štáty americké 100 korún (*NJ*, 3. 9. 1920/29, 4). Od roku 1922 bolo predplatné v dinároch: ročné vynášalo 25 din, pre zahraničie 35 din, pre Ameriku 40 din. Postupom času sa predplatné zvyšovalo aj kvôli zväčšenej periodicite. Sobotňajšie vydania na štyroch stranách vynášali 1 dinár, kým dvojstranové utorkové a štvrtkové vydania vynášali pol dinára. Roku 1940, keď *NJ* vychádzala raz týždenne (v sobotu), ročné predplatné vynášalo 46 din; pre Československo 40 Kč, kým pre ostatné zahraničie vrátane Ameriky 70 din (*NJ*, 27. 4. 1940/17, 4).

Náklad sa pohyboval od 1000 do 3000 výtlačkov. Expedícia sa konala z Petrovskej sporiteľne a posielalo sa jednotlivým obchodníkom do slovenských obcí po 200 až 300 výtlačkov (Sirácky, 1933: 173). Určitý počet výtlačkov bol distribuovaný do európskeho zahraničia a do Ameriky.

Prvým redaktorom *NJ* od jej založenia roku 1920 bol spisovateľ Ján Čajak, ktorý ustanovil rámce, obsah, štruktúru a celkovú fyziognómiu novín. V treťom ročníku sa od čísla 6 po číslo 16 roku 1922 v redaktorskej činnosti spolupodielal aj profesor Slovenského reálneho gymnázia Stanislav Leitmann. Od čísla 17 roku 1922 po číslo 25 roku 1923 bol redaktorom S. Leitmann.⁸ Príchodom nového redaktora nebola vykonaná žiadna zmena v smere a programe novín. Vykonané bolo rozdelenie práce, čo bolo v prospech novín: *NJ* bola živšia, rozmanitejšia a vystali z nej dlhé články a úvahy. No život slovenskej menšiny v Juhoslávii už nebol tak všestranne analyzovaný a už v treťom ročníku vystala i obvyklá koncoročná úvaha. Počas činnosti redaktorov J. Čajaka a S. Leitmanna prevahu v *NJ* mali národno-kultúrne a politické otázky.

Učiteľ Samuel Šiška bol redaktorom *NJ* od čísla 37 roku 1923 až do konca roku 1928 (s menším prerušením redaktorskej činnosti kvôli rozporom s niektorými členmi redakcie od 17. júla do októbra roku 1924, keď redaktorom z núdze bol poslucháč filozofie Andrej Sirácky). V krátkom období od augusta do septembra roku 1927 Šišku zastupoval študent filozofie Andrej Mráz. Od roku 1929, okrem Samuela Šišku, v redaktorskej práci sa spolupodielali aj správca Kníhtlačiarne Andrej Labáth, profesor petrovskeho gymnázia Dr. Andrej Sirácky a Andrej

⁸ V júni 1923 Leitmann odišiel do Československa, formálne bol redaktorom po číslo 36, hoci tých niekoľko čísel redigovali Ivan Grúnik a Andrej Sirácky (Sirácky, 1933: 174–175).

Vrbacký. Nová redakcia zaujala stanovisko, že sa hlavný dôraz bude dávať na kultúrno-výchovnú prácu; v politike „jak našej, tak i v državnej zaujmeme tiež stanovisko nadstranícke. Zato vždy a všade zastaneme si na obranu našich národných práv“ (Sirácky, 1933: 174–175). Šiška mnoho pozornosti venoval aj ekonomickým otázkam s cieľom zveľadenia poľnohospodárstva a slovenských roľníkov (Сирацки, 1988: 121).

Od roku 1930 od redakčnej práce ustúpili Andrej Labáth a Andrej Vrbacký a v marci 1933 aj Samuel Šiška. Odvtedy a do konca vychádzania *NJ* redakciu viedol Andrej Sirácky sám.⁹ Zodpovednými redaktormi boli od založenia *NJ* do 25. augusta 1927 vedúci redaktori, potom bol až do posledného čísla roku 1941 zodpovedným redaktorom Michal Labáth ml., pracovník Kníhtlačiarne.

VÝVOJ, KONCEPCIA A OBSAHOVÁ NÁPLŇ

Hneď v prvom čísle *NJ* (ktoré bolo tlačené v 3000 exemplároch)¹⁰ redaktor Ján Čajak v *Prívete* hovorí o programe novín, ktoré chcú vychovávať verných synov slovanskej vlasti, ale sa chce spoliehať aj na „bratov Čechov“, s ktorými treba spolupracovať na kultúrnom a hospodárskom poli – a z toho dôvodu bude informovať čitateľov „o našej vlasti, o Československu a o ostatnom svete, hlavne však sledovať náš tunajší život“. Sirácky ako dlhoročný redaktor považuje, že *NJ* zostala verná tejto tradícii, nemenili sa základ, ani idea, iba forma a spôsob vštepovania povedomia o službe „národu a kráľovstvu nášmu“. V prvých rokoch *NJ* mala ťažkú a zodpovednú prácu a sám redaktor Čajak „nestačil napomínať, karhať, ospravedlňovať... Verejne pracovať znamenalo vtedy brať na seba ťažké bremeno nenávisť a nepopularity“ (Sirácky, A. 1933: 173).

⁹ Pod vedením Andreja Siráckeho, ktorý bol na čele osvetového odboru Matice slovenskej v Juhoslávii, takmer vo všetkých slovenských dedinách založené miestne odbory Matice slovenskej pozdvihli aktivity na vyššiu úroveň. Zvlášť v zimných mesiacoch, keď nebolo intenzívnych poľnohospodárskych prác, sa v *NJ* písalo o tejto bohatej činnosti. Kultúrno-osvetová aktivita vojvodinských Slovákov, najmä v období aktivity Matice bola pozoruhodná nielen vo vojvodinskom, ale i v celoslovenskom kontexte (Сирацки, 1988: 127, 129).

¹⁰ Kvôli porovnaniu *Národný kalendár* ako „najčítanejšia kniha“ vojvodinských Slovákov (Hodoličová, 2014: 150–154) vychádzal v náklade 6000 až 7500 exemplárov. Podľa sčítania v roku 1921 na území dnešnej Vojvodiny žilo 58 237 Slovákov (Lakić, 2017: 17), čo znamená, že sa *Národný kalendár* čítal takmer v každej domácnosti.

Vo vývine fyziognómie *NJ* by sa mohli vymedziť dve hlavné obdobia. Prvé obdobie od založenia do roku 1929 zapadá do Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov a druhé, od roku 1929 do konca vychádzania *NJ*, hoci i v každom z týchto období bola prítomná vývinová odstupňovanosť. Podľa Speváka, najmä na začiatku prvého vývinového obdobia, prítomný bol nedostatok orientácie v zložitých spoločensko-politických daniach, s príklonom k úsiliam reakčných spoločenských síl zamedziť revolučné hnutie širokých ľudových vrstiev (Spevák, 1979: 181). Slovenské vojvodinské prostredie malo v dvadsiatych rokoch 20. storočia vysokú úroveň všeobecnej kultúry, otvorenosť a viacnásobnú spätosť z pražským robotníckym hnutím, ruskou a maďarskou revolúciou, slovenskými revolučnými združeniami (Kmet', 1987: 473), no redaktori si boli vedomí, že sa v príspevkoch revolučný duch a zmýšľanie musia tlmiť, aby *NJ* ako jediné slovenské noviny vo Vojvodine neboli zakázané.

V tomto období na titulnej strane *NJ* bol najmä v prvých ročníkoch zvyčajne veľmi dlhý úvodník (väčšina príspevkov v *NJ* bola nepodpísaná, no je logický predpoklad, že úvodníky písali redaktori), potom rubrika *Politické zvesti*, ktorá prinášala politické diania „z nášho kráľovstva“, ale i zo zahraničia. Uverejňované boli požiadavky slovenských politických predstaviteľov v oblasti hospodárstva,¹¹ správy z oblasti školstva,¹² cirkvi,¹³ samosprávy slovenských obcí, sociálne otázky, no sledovali sa aj medzinárodné politické udalosti. Uprednostňovali sa informácie z ČSR a o ČSR, napríklad o politickej aktivite prezidenta T. G. Masaryka, E. Beneša, V. Šrobára, o zahraničných vzťahoch Československa a iných európskych krajín, o československých legionároch a pod.

Informácie o ZSSR sa uvádzali z československých prameňov najprv ojedinele od roku 1929, častejšie však od roku 1933 „čo utváralo čiastočný obraz, a to asi bolo najviac, čo sa v tej dobe u nás mohlo uverejniť“ (Spevák, 1979: 182).

¹¹ Niektoré témy v tejto rubrike: M. Čásar, roľník: *Význam strojných hnojív pre roľníka* (*NJ*, 16.6.1922/24, 3); Fruškohorský roľník: *Prečo sa nám nevypláca hospodárstvo?* (*NJ*, 8.7.1926/27, 4); Anonym: *Ako sa má spravovať jedno hospodárstvo?* (*NJ*, 26.4.1930/34, 4) otváranie Hospodárskej školy v Petrovci (*NJ*, 28.9.1935/39, 1), Anonym: *Aké bude mať následky pre naše hospodárstvo spojenie Rakúska s Nemeckom?* (*NJ*, 9.4.1938/15, 1)...

¹² Písalo sa o gymnáziu: Anonym: *Stavba Slov. Reál. Gymn. V Petrovci* (*NJ*, 21.10.1921/42, 1); o učiteľoch: Anonym: *K učiteľskej porade* (*NJ*, 27.1.1932/7, 1); o učebniciach: Anonym: *Zákon o školských učebniciach* (*NJ*, 1.10.1930/109, 2)...

¹³ Napríklad: Cirkevník: *Slovenská evanjelická cirkev a spolky* (*NJ*, 16.2.1923/7, 2); Slovenský evanjelik: *O t. zv. „spolupráci“ Československého Sväzu so Slov. ev. cirkvou v Juhoslávii* (*NJ*, 27.4.1929/49, 1); J. P.: *Cirkev a škola* (*NJ*, 26.5.1922/21, 1)...

Nevystali ani informácie z iných susedných, európskych krajín či krajín z iných svetadielov (Maďarsko, Rusko, Taliansko, Rumunsko, Bulharsko, Nemecko, Anglicko a Írsko, Egypt atď.). Osobitný dôraz bol daný na Slovákov žijúcich v Maďarsku a Rumunsku.

Rubrika *Besednica* uvádzala literárne príspevky (autori: T. Banátsky, Jožo Nižnanský, A. Labáth, A. Mráz, Gustav Krklec, Maxim Gorkij a i.), ale i cestopisy, úryvky z kníh J. Auerhana o slovenskej národnostnej menšine,¹⁴ životopisy cudzích spisovateľov, významné výročia a sviatky (spomienky, úmrtie významných osobností, Vianoce, Veľká noc a i.). Rubrika *Chýrnik* obsahovala najrozličnejšie krátke správy a zaujímavosti z krajiny a zo sveta.

Ďalej nasledovali rubriky: *Zo zákonodarstva*, *Feuilleton*, *Hospodárske zvesti* (neskoršie sa rubrika premenovala na *(Národné) Hospodárstvo*).¹⁵ V rubrike *Polnohospodárstvo* sa najviac písalo o pestovaní chmeľu, Združení vojvodinských chmeliarov a ich správach a plodinovej burze.¹⁶

Obsahom stránok *NJ* boli aj odkazy redakcie, listy čitateľov v súvislosti s publikovanými článkami v *NJ*, alebo správy zo slovenských dedín, správy zo seniorátov evanjelickej a. v. cirkvi, divadelné predstavenia, čítacie spolky,

¹⁴ Ide o knihu J. Auerhana *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Tieto úryvky boli uverejnené po česky (*NJ*, 1.4.1921/13, 1; *NJ*, 1.12.1939/48, 2).

¹⁵ Počas redigovania *NJ* Samuelom Šiškom, začnúc rokom 1923, väčšia pozornosť sa začala venovať hospodárskej rubrike.

¹⁶ Siráckeho mienka je, že hospodárske otázky sú najčastejšie prezentované subjektívne, bez hlbšieho vhlbovania sa do hospodárskeho života Vojvodiny a Juhoslávie. Z príspevkov v *NJ* nemožno zistiť triednu štruktúru obyvateľstva vo Vojvodine, ani bližšie informácie o slovenskom prevažne poľnohospodárskom obyvateľstve. *NJ* však hospodárskym otázkam venovala značný priestor s cieľom zveľadenia najmä slovenského poľnohospodárstva, čiastočne remeselníctva a obchodu. Časté sú informácie o aktivitách Združenia vojvodinských pestovateľov chmeľu ako významného poľnohospodárskeho výrobku najmä báčskych Slovákov. Neskoršie boli zaznamenané aj snahy pri zakladaní a práci Hospodárskej školy v Báčskom Petrovci roku 1927. Táto škola bola založená z iniciatívy Slovenského poľnohospodárskeho združenia, kým neskoršie pracovala pod patronátom Matice slovenskej, presnejšie jej hospodárskeho odboru, na čele ktorého bol Pavel Vřbovský, súčasne riaditeľ školy, ktorý v *NJ* publikoval 19 článkov o poľnohospodárstve (Сирацки, 1988: 123). Takmer vo všetkých ročníkoch pozornosť bola venovaná činnosti slovenských sporiteľní v Petrovci, v Starej Pazove, v Kovačici, v Šíde, v Hložanoch, pričom sa zdôrazňuje ich význam v hospodárskom živote Slovákov.

umelecké výstavy, Spolok československých akademikov v Juhoslávii, sokolské družstvo, učiteľské náukobehy, školské učebnice, domáca a zahraničná tlač o slávnostiach, správy Slovákov z Ameriky, príspevky venované československo-juhoslovanským stykom, drobné oznamy (súbehy na farársku alebo učiteľskú „stanicu“, zásnuby, sobáše, oboznámenia o zosnulých, ukončenie školy), telegramy, reklamy, šport (najmä futbalové zápasy), reklamy na novovytičené knihy v petrovskej kníhtlačiarňi a iné.

J. Sirácky poznamenáva, že *NJ* sledovala aj vzťah Slovákov, ktorí emigrovali do USA voči svojmu pôvodnému vojvodinskému prostrediu. Hoci v publikovaných príspevkoch podporovali najmä zakladanie a prácu *NJ* a Matice slovenskej, tiež finančne podporili výstavbu budovy Gymnázia v Petrovci, postupom času sa „slovenská Amerika vo svojich vojvodinských reláciach postupne vzdialovala od osudu a problémov svojej prvotnej domoviny“. *NJ* v menšej miere písala aj o iných zahraničných Slovákoch v Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku, Argentíne a i. (Сирацки, 1988: 131). Podrobnejšou analýzou príspevkov sa dá uzavrieť, že *NJ* so záujmom sledovala spoločensko-politické snaženia Slovákov v Maďarsku a neustále o tom informovala slovenskú vojvodinskú verejnosť. *NJ* v otázke postavenia slovenskej menšiny v Maďarsku vždy stála na pozíciách obrany ich národnostných práv a odsudzovala neporozumenie maďarských vrchností.

Na podnet správcu podniku A. Labátha, ktorý bol členom redakcie roku 1926 sa s novinami udiala vážnejšia typografická zmena: zmena hlavičky, písma, tlač na 4 stĺpce, začali sa používať obrázky. Týmito technickými vylepšeniami *NJ* sa stala pestrejšia a zaujímavejšia (Sirácky, 1933: 175). *NJ* bola tlačená vo veľkom formáte a mala rozsah od dvoch do šiestich strán. Väčšina uverejnených príspevkov nebola podpísaná.

POLITICKÉ ČI APOLITICKÉ NOVINY

Podľa Vlatky Dugačky *NJ* bola najprv neúradným a neskoršie, od roku 1923, aj „politickým“ orgánom Slovenskej národnej strany.¹⁷ Od roku 1925, podľa vzoru na časopis českej menšiny v Juhoslávii *Jugoslávští Čechoslováci*, sa *NJ* stala „hlavným“ orgánom Československého zväzu, ústrednej organizácie českej a slovenskej menšiny v medzivojnovej Juhoslávii. Hoci koncepcia novín bola kultúrno-poučného rázu a noviny mali byť nestranné, hlavným cieľom bolo

¹⁷ Vďaka svojej juhoslovenskej štátotvornej politike členovia tejto strany mohli nehatene politicky pôsobiť, čo sa môže sledovať prostredníctvom príspevkov v *NJ*.

zastupovanie menšinových záujmov a zakladanie sa o slovenské občianske a národnostné práva. Analýza novin jasne poukazuje, že boli politickým inštrumentom v rukách príslušníkov SNS, ktorí otvorene na stránkach *NJ* viedli silnú kampaň proti politickým nesympatizérom z radov vlastnej menšiny a zvlášť tých, ktorí boli zástancami komunistického hnutia (2011: 52).¹⁸

Podľa J. Siráckeho do roku 1929 na stránkach *NJ* bolo „neplodné“ politizovanie vedenia SNS a po uvedení diktatúry politickú líniu určovali mienky Poradného výboru Slovákov Dunajskej bánoviny, ktorých akcie kulminovali zakladaním Matice slovenskej v Juhoslávii. V polovici tridsiatych rokov *NJ* charakterizuje politická ambivalentnosť s juhoslovanským a československým aspektom (Сирацки, 1988: 125).

Podľa Čelovského v prvých desiatich ročníkoch *NJ* prevažovali reakčné rysy v hodnotení politických a spoločenských udalostí. Obrat nastáva v rokoch, keď sa jej šéfredaktorom stal marxisticky orientovaný Dr. Andrej Sirácky. Vtedy v týchto novinách postupne nadobúdajú prevahu ľudovodemokratické prvky (Čelovský, 2010: 265).

Toto obdobie sa kryje aj s vyhlásením diktatúry kráľa Alexandra, keď 3. októbra 1929 bol zmenený názov štátu na Kráľovstvo Juhoslávia a proklamovaná bola ideológia „integrálneho juhoslovanstva“. Uvedením kráľovskej diktatúry a rozpustením politických strán, aj noviny *NJ* sa stali „nestrannými“ s dvojakou úlohou: „starat' sa o všetky potreby Slovákov SChS, ktoré Slováci ako národ majú a po druhé, pri vykonávaní všeobecne občianskych povinností byť spoľahlivým

¹⁸ O rozhodujúci vplyv v týchto novinách bojovali rôzne politické prúdy. Rozoznávali sa sily pod vplyvom masarykovskej buržoáznej demokracie v ČSR, antifašistická orientácia a iné. Podľa mienky niektorých autorov *NJ* nemala správny vzťah k rastúcemu robotníckemu hnutiu a bola na iných ideových pozíciách (Širka, 1979: 14). Podľa Speváka *NJ* nebola orgánom žiadnej politickej strany, teda ani Slovenskej národnej strany, hoci sústavne a angažovane uverejňovala programové a organizačné záležitosti tejto strany, jej činnosť v predvolebných aktivitách a aj neúspechy tejto strany *NJ* považovala za svoj neúspech (1979: 181). Podľa Siráckeho *NJ* bola neúradným orgánom SNS a hájila všeobecné záujmy slovenské a nie záujmy jednotlivých politických strán. Neskôršie, keď jednota SNS a Slovákov bola rozbitá, *NJ* už nebola novinami všetkých Slovákov, čo sa začalo prejavovať aj na počte čitateľov. Ak aj ďalej chceli mať vplyv medzi Slovákami, noviny sa museli odpolitizovať a „preniesť sa nad politicko-stranicke diferencie“, čo sa stalo až roku 1929, keď sa *NJ* stala politicky nestrannými novinami (Sirácky, 1933: 174–175). V ročníkoch pred druhou svetovou vojnou mala *NJ* národno-frontovú a antifašistickú orientáciu (Čelovský, 2010: 265).

informátorom a poučovateľom (*NJ*, 1929, X, 1)“. Vtedy aj Slovenská národná strana prestala s činnosťou a bývalé stranické vedenie intenzívne začalo pracovať v hospodárskej a osvetovo-kultúrnej oblasti. Ich nové priority boli: starostlivosť o národnú osvetu, Slovenské reálne gymnázium v Petrovci, zakladanie hospodárskej školy, čítární, divadiel, podporovanie Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi (Gubová-Červená, 2015: 319), čo sa odzrkadlilo aj v príspevkoch na stranách *NJ*. Zmenila sa aj koncepcia novín, ktoré boli rozdelené na rubriky: *Vnútorne a cudzozemské udalosti, Politický a zahraničný prehľad, Chýry, Kultúrny prehľad, Hospodárstvo, Čitatelia nám píšú, Spolkové zprávy, Ženský svet, Besednice a rôzne zaujímavosti, Grafológia, Hádanky – Žarty, Rádio, šport, Odkazy redakcie a administrácie*. V roku 1929 sa občas objavila príloha *Naše more*.

O NÁRODNEJ JEDNOTE V ZAHRANIČÍ

Československý ústav zahraničný vydal roku 1933 publikáciu so základnými uzneseniami prvého zjazdu zahraničných Čechov a Slovákov. Keďže sa na zjazde poukázalo na veľký význam a úlohu verejného informovania prostredníctvom tlače, v druhej časti publikácie je uvedený článok Ž. Vodsed'álka o československých novinách v zahraničí. Autor uviedol aj zdroj, o ktorý sa opieral (Stanislav Klíma: *Československá péče krajanská*, Orbis, 1931). Celkový počet zahraničných krajanov bol v tej dobe odhadovaný na viac než dva milióny príslušníkov. V tejto zahraničnej vetve vychádzalo 147 časopisov a z nich 10 denníkov. Československá menšina v Južoslávii počítala 115 000 jedincov a mala 5 vlastných časopisov. Poukazuje sa na kultúrny význam zahraničných československých časopisov, ale i na ich úlohu sprostredkovateľov československým obchodníkom a výrobcom v inzercii ich produktov. Z toho dôvodu sa v spomínanej publikácii uvádza zoznam týchto novín s niektorými základnými údajmi. O *NJ* sa uvádzalo, že vychádza v Petrovci nákladom 2500 exemplárov a že je tento týždenník určený pre poľnohospodárov, ale aj všetkých občanov slovenských a českých. Nasledovali údaje o cene inzerátu. Nakoniec je daný zoznam výrobkov, ktoré by podľa mienky administrácie boli najvhodnejšie pre inzerovanie: hospodárske stroje, lieky, kozmetické výrobky, hudobné nástroje, hodiny, rôzne veci pre domácnosť, knihy. Práve predaj kníh krajanom do zahraničia sa uvádza ako pozitívny príklad hospodárskej spolupráce, pri ktorom Štátny štatistický úrad uviedol, že od 1. VII. 1930 do 30. VI. 1931 bolo predaných kníh v hodnote takmer milión a pol Kč. Tento predaj bol obmedzený znalosťou jazyka, no

o iných výrobkoch sa považovalo, že sa jazykovým prekážkam vyhnú (Vodseďálek, 1933, 61).¹⁹

PRÍLOHA PRE DETI

Prvé číslo mesačnej prílohy pre deti pod názvom *Národná jednota, bezplatná mesačná príloha pre naše deti*²⁰ publikované bolo 31. októbra 1936.

Podľa Čížikovej, hoci to pôvodne nebolo v koncepcionom programe *NJ* vzhľadom na absentovanie intencionálneho detského časopisu²¹, v tridsiatych rokoch 20. storočia redakcia bez dodatočnej úhrady a zvýšeného predplatného pridala aj strany venované deťom. Vychádzala od októbra do marca v období 1936 – 1938²² najprv na štyroch malých stranách, neskôr mala 8 strán a plánovali ju vydávať desaťkrát ročne. Nebola koncipovaná ako náhrada pre šlabikáre a čítanky, no uverejňovali sa v nej zábavné i poučné obsahy: rozprávky, hádanky, vtipy, básničky. Okrem toho redakcia vyzývala detských čitateľov, aby prispievali vlastnou tvorbou. Náplň tejto prílohy nadväzovala na tradičné kresťanské tradície a hodnoty dolnozemskej Slovákov. Významné miesto zaberala výchova k národnému povedomiu, v čom spočíva i zameranie celých novín *NJ*. Príloha mala

¹⁹ Myšlienka odberu československého tovaru krajanmi už bola predtým publikovaná v *NJ* s výzvou o spiatočnú informáciu čitateľov ohľadom ich názorov a podnetov v súvislosti s navrhnutými možnosťami hospodárskej pomoci krajanov Československu (Ján Auerhan: Ako by mohli zahraniční krajanovia prispieť národnohospodárskemu rozvoju starej vlasti? *NJ*, 5. 2. 1930/11, 1). Aj v nasledujúcich rokoch sa pokračovalo v odporúčaní dovozu niektorých československých výrobkov krajanom do Juhoslávie, najmä kníh, gramofónových platní, atramentu a pier, modranskej keramiky, ako i ručných prác žien z chudobných slovenských krajov (*NJ*, 18.2.1939/7, 2). Sám Auerhan preukázal ochotu v rámci vlastných možností pomáhať krajanom. Tak pri príležitosti úmrtia Júliusa Kubányho, prvého správcu Slovenského reálneho gymnázia v Petrovci, bola založená základina pre chudobných žiakov petrovského gymnázia, na ktorú Auerhan daroval určitú sumu peňazí (*NJ*, 15.7.1926/28,2).

²⁰ Názov tejto prílohy Dugački uvádza ako *Milé deti*, v skutočnosti je to oslovenie malých čitateľov pri príležitosti publikovania prvého čísla tejto detskej prílohy (Dugački, 2011: 63).

²¹ Prvé detské časopisy, ktoré sa dostávali do rúk vojvodinských Slovákov boli: *Slávik* a *Zornička* (1864 – 1865) autora Jozefa Podhradského, rukopisný rodinný časopis *Mravec* (1892 – 1893) malého VHV, budapeštianska *Zornička* (1908 – 1914), kde uverejňoval najmä Ján Čajak, staropazovská *Zornička* (1925 – 1927) vydavateľa a redaktora Ferda Klátika. Nedostatok detského časopisu v nastávajúcom období nahrádzali detské prílohy v *Národnom kalendári* (1920 – 1944) a v *Národnej jednote* (1920 – 1941).

²² V roku 1939 vyšli v *NJ* ešte tri prílohy pre deti, posledná vyšla v marci (*NJ*, 1939/ 3, 6).

vyvážený umelecký a publicistický charakter. Ilustrácie boli preberané zo slovenských a českých (neuvedených) zdrojov. Táto detská príloha *NJ* nemala iba utilitárno-didaktické zameranie, ale vďaka beletristickým príspevkom zo slovenskej a inonárodných literatúr vplývala aj na estetické a mravné cítenie malých čitateľov. Predstavuje významné ohnisko v rozvoji publicistiky pre deti v medzivojnovom období (Čížiková, 2014: 32–39).

POSLEDNÉ ROČNÍKY NÁRODNEJ JEDNOTY

Na konci tridsiatych rokov politická situácia v strednej Európe zatienila pôsobenie inteligencie slovenskej národnostnej menšiny vo sfére národnej osvety. Intenzívnu pozornosť *NJ* upriamila na politické vzťahy v Česko-Slovenskej republike a získavaní autonómie Slovenska v roku 1938. Vytváranie nezávislého Slovenska ako satelitného štátu fašistického Nemecka roku 1939 Slováci vo Vojvodine nevnímali ako svoju domovinu a odmietali odoberať a čítať úradné slovenské noviny. Pri takých okolnostiach *NJ* prevzala úlohu jediných čisto slovenských politických novín v Európe, ktoré môžu vyjadriť ozajstné slovenské názory a city, bez ohľadu na diktát držiteľov moci na Slovensku a ich nemeckých „ochrancov“. Redakcia *NJ* považovala, že musí hovoriť v mene väčšiny Slovákov, ktorí nemajú možnosť vyjadriť svoju vôľu a city. Okruh čitateľov *NJ* sa rozširoval aj v susednom Rumunsku, kde nedávno zanikol jediný tamojší slovenský týždenník. Vedenie novín si vytyčilo ešte jednu nevyhnutnú úlohu s cieľom uverejňovania kvalitných príspevkov: zapojiť do práce novín schopných a poučených dopisovateľov, ktorí budú informovať zo všetkých prostredí, kde sa *NJ* odoberá a číta (*NJ*, 5.8.1939/31, 1).

Koncom tridsiatych rokov 20. storočia *NJ* sústavne a angažovane upozorňovala na hroziace nebezpečenstvo fašizmu. Podľa Speváka „Dôsledná antifašistická orientácia voči tvoreniu autonómneho Slovenska, a potom Slovenského štátu, prejavená úvodníkmi a inými novinárskymi prostriedkami, je jednou z najsvetlejších stránok v pôsobení *NJ*. Keď však išlo o vnútornú fašizáciu v Juhoslávii, na jej prejavy hlavne v tlači sa reagovalo argumentmi, pravda spôsobom, aký pripúšťala cenzúra“ (Spevák, 1979: 181). V poslednom čísle z 5. apríla 1941 *NJ* odcitovala článok z belehradskej *Politiky* o udalostiach z 27. marca 1941 a historických chvíľach v dejinách národov Juhoslávie. Súčasne oznámila, že v týchto ťažkých časoch *NJ* „pre príčiny a dôvody ležiace mimo nás, musíme predbežne zastaviť“.

V medzivojnovom období vychádzali niektoré periodiká, ktoré sa dajú ocharakterizovať ako usmernené a prechodné, no *NJ* udržiavala kontinuitu

slovenskej tlače vo Vojvodine. Vychádzala nepretržite 22 rokov a kládla si za úlohu globálne zachytiť politické, spoločenské, hospodárske i kultúrne otázky vtedajšieho života Slovákov vo Vojvodine (Spevák, 1979: 181).²³

ZÁVER

Málopočetná slovenská menšina vo Vojvodine sa v medzivojnovom období prejavila ako dobre organizovaná, zvlášť vo vydavateľskej činnosti. Okrem toho, že *Národná jednota* boli noviny s najdlhším kontinuálnym publikovaním, mnohí ich považujú za najdôležitejšie slovenské menšinové noviny tej doby. *Národná jednota* je výnimočným zdrojom pri skúmaní života vojvodinských Slovákov. V nedostatku archíválií sú príspevky v *Národnej jednote* nielen prvotriednym, ale i jediným zdrojom, ktorý ponúka hodnoverné odzrkadlenie politického, hospodárskeho, spoločenského či kultúrneho života vojvodinských Slovákov. *Národná jednota*, podobne ako iná dobová slovenská vojvodinská tlač, sa svojou tematikou snažila zahrnúť všetky aspekty menšinového života majúc na zreteli všetky rodovo-vekové skupiny, čo predstavovalo pevný základ pre ďalšiu nadstavbu a rozvoj slovenskej národnostnej menšiny na území dnešnej Republiky Srbsko.

Daniela Marčok, Jasna Uhlárik

STO GODINA OD OSNIVANJA NARODNE JEDNOTE, PRVOG NEDELJNIKA SLOVAKA U VOJVODINI

Rezime

Slovačka manjina u Vojvodini je u periodu između dva svetska rata imala vema razvijenu izdavačku delatnost, na šta je u znatnoj meri uticalo osnivanje Štamparije deoničarskog društva 1919. godine. U redovima slovačke inteligencije je nakon Prvog svetskog rata

²³ Počas tohto obdobia *NJ* bola iba raz zhabaná. Prvýkrát po trinástich rokoch publikovania *NJ* kvôli článku o možnej redukcii Gymnázia celé 56. číslo *NJ* zo dňa 30. júla 1932 bolo nariadením okresného náčelníka konfiškované. Ale aj napriek tomu, článok si našiel cestu ku čitateľom v novinách *Slovák*, orgáne Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Tu bol uverejnený pod názvom Boj o slovenské gymnázium v Petrovci s podnázvom O čom sa v Juhoslávii nesmie písať (1932/175, 6). *NJ* postupom času získava výrazne pokrokovú orientáciu, ktorá svoj vrchol dosahuje v období nápadu na Československo. Ako následok na rozhodné odporovanie vazalskému slovenskému štátu, roku 1939 bolo zakázané donášanie *NJ* do Slovenskej Republiky (Сирацки, 1988: 122).

sazrela ideja o izdavanju političkog nedeljnika kao vid ispoljavanja emancipovanog života slovačke manjine na teritoriji Vojvodine, jer su časopisi iz Slovačke neredovno pristizali ili nisu sadržali tekstove o vojvođanskim prilikama. Društveno-politički nedeljnik *Národná jednota* (*Narodno jedinstvo*, 1920-1941) je nadovezivao na prethodni, već ugašeni časopis *Dolnozemský Slovák*.

Ciljevi novina su bili: osveščivanje naroda u novim okolnostima odvojenosti od svog „čehoslovačkog“ naroda, gajenje vernosti državi u kojoj su živeli nakon raspada Austro-Ugarske, a naročito gajenje ljubavi prema bratskom srpskom narodu koji im je omogućio slobodan narodni život. Iako je koncepcija novina bila kulturno-poučnog karaktera, a novine su trebale biti nestranačke, glavni cilj je bilo zastupanje manjinskih interesa i zalaganje za slovačka građanska i nacionalna prava.

Redakcija je bez dodatne nadoknade i povećane pretplate pokrenula i dečiji dodatak koji je izlazio u periodu od 1936 do 1938. g. Ovaj dečiji prilog *NJ* nije imao samo utilitarno-didaktičko usmerenje, već je zahvaljujući beletrističkim priložima iz slovačke i inonardnih književnosti uticao i na estetski i moralni osećaj malih čitalaca. Značajno mesto je zauzimalo vaspitanje usmereno ka podizanju nacionalne svesti, u čemu se ogleda i celokupno usmerenje novina *NJ*.

Národná jednota su nakon prestanka izlaženja bile novine sa najdužim kontinualnim publikovanjem. Mnogi ih smatraju najvažnijim novinama slovačke manjine toga doba i izvanrednim izvorom za istraživanje života vojvođanskih Slovaka.

Ključne reči: *Národná jednota*, štampa Slovaka u Vojvodini, period između dva svetska rata.

A HUNDRED YEARS SINCE THE FOUNDATION OF “NÁRODNÁ JEDNOTA”, THE FIRST WEEKLY NEWSPAPER OF SLOVAKS IN VOJVODINA

Summary

In the interwar period, the Slovak minority in Vojvodina had a highly developed publishing activity, which was largely influenced by the establishment of the Book-printing House of the Participatory Society in 1919. In the ranks of Slovak intelligence, after the First World War, the thought had matured about publishing a political weekly as a manifestation of the emancipated life of the Slovak minority in the territory of Vojvodina, because the magazines from Slovakia either did not arrive regularly or wrote nothing about the conditions in Vojvodina. The socio-political weekly *Národná Jednota* (*National Unity*) (1920-1941) was a successor to *Dolnozemský Slovák* (*The Lower Land Slovak*).

The aims of the newspaper were: fostering of national awareness in the new circumstances of separation from its “Czechoslovak” nation, cultivating loyalty to the state in which they lived after the break-up of Austro-Hungary, and especially cultivating love for the Serbian

fraternal nation, which allowed them a free national identity. Although the concept of the newspaper was culturally instructive, and the newspaper was supposed to be impartial, its main objective was to represent minority interests and to support Slovak civil and national rights.

The editorial board also added a children's supplement, without additional payment and increased subscription, which was published in the period of 1936-1938. Not only did this children's supplement of *NJ* have a utilitarian-didactic focus, but thanks to fiction contributions from Slovak and other nations literatures, it also influenced the aesthetic and moral feelings of little readers. An important place was occupied by education for national awareness, which was the focus of the entire newspaper *NJ*.

After cessation of printing, *Národná Jednota* was the newspaper with the longest continuous publication. Many consider it to be the most important Slovak minority newspaper of that time and an extraordinary source for exploring the lives of Vojvodinian Slovaks.

Keywords: *Národná Jednota* (National Unity), Slovak press in Vojvodina, interwar period.

ZDROJ

Národná jednota (1920 – 1941)

LITERATÚRA

- Auerhan, J. (1921). *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich.
- Auerhan, J. (1924). *Jazykové menšiny v Evropě*. Praha: Revue Nové Čechy.
- Auerhan, J. (1930). *Československá větev v Jugoslavii*. Praha: Orbis.
- Čáni, L. (ed.) (2000). *Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, Literárne informačné centrum.
- Čelovský, S. (ed.) (2015). *150 rokov slovenských novín a časopisov v Srbsku a 70 rokov Hlasu ľudu*. Nový Sad: Hlas ľudu.
- Čelovský, S. (2010). *Prehľad slovenských vojvodinských novín a časopisov do roku 1941*. In: *Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec: MOMS. 260–269.
- Čelovský, S. (1988). *Slovenské noviny (1849-1861) ako prameň informácií o živote Slovákov vo Vojvodine*. In: *Zborník spolku vojvodinských slovakistov*, 10, 5–47.
- Čelovský, S. (1982). *Pešťbudínske vedomosti ako prameň informácií o národnokultúrnom a národnopolitickom živote Slovákov vo Vojvodine*. In: *Zborník spolku vojvodinských slovakistov*, 4, 75–103.

- Čížiková, Z. (2014). Národná jednota deťom. In: Čelovský S. (ed.) *150 rokov slovenských novín a časopisov v Srbsku a 70 rokov Hlasu ľudu*. Nový Sad: Hlas ľudu. 32–39.
- Dorča, J. et al. (1994). *75 rokov kníhtlačiarne v Báčskom Petrovci*. Kultúra: Báčsky Petrovec.
- Dugački, V. (2011). Slovačke manjinske tiskovine u međuratnoj Jugoslaviji (1918.-1941.). In: *Studia lexicographica*, roč. 5, 2(9), 51–84.
- Gligorijević, B. (1981). Politička istupanja i organizacija Slovaka i Čeha u Kraljevini SHS. In: *Zbornik za istoriju Matice srpske*, 24, 137–155.
- Gubová Červená, G. (2015). *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov 1918-1929*. Báčsky Petrovec: SVC, Nový Sad: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov.
- Hodoličová, J. (2014). Národný kalendár (1920-1944) "najčítanejšia kniha" dolnozemskej Slovákov vo Vojvodine. In: (Red. I. M. Ambruš) *Historické aspekty života dolnozemskej Slovákov*. Nädlac: Ivan Krasko. 150–154.
- Janjetović, Z. (2005). *Deca careva, pastorčad kraljeva, Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918–1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Kmeť, J. (1987). *Jugoslovensko-slovačke slavističke veze*. Novi Sad: Vojvodanska akademija nauka i umetnosti.
- Lakić, M. (2017). Sťahovanie Slovákov do Vojvodiny. In (Red. A. Séčová-Pintirová): *Za horami, za dolami*. Novi Sad: Muzej Vojvodine. 11–21.
- Marić, A. (1975). VHV a Národná jednota. In: *Nový život*, roč. 27, 2, 174–180.
- Mosnáková-Bagľašová, K. (2017). Desať rokov Slovenského vydavateľského centra. In: *Hlas ľudu* 14.10. 2017, 41, 24.
- Sirácky, A. (1933). História Národnej jednoty. In: *Náš život*, 1, 3–4, 172–178.
- Spevák, J. (1979). Národná jednota ako noviny Slovákov vo Vojvodine v medzivojnovom období. In (J. Kmeť, ed.): *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák*. Nový Sad: Obzor. 181–184.
- Spevák, J. (2016). Národná jednota ako noviny Slovákov vo Vojvodine v medzivojnovom období: k stému výročiu úmrtia Juraja Speváka. In: *Národný kalendár na rok 2016*. Báčsky Petrovec: SVC. 170–173.
- Širka, J. (1979). Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov kontinuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine. In (J. Kmeť, ed.): *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák*. Nový Sad: Obzor. 13–20.
- Valentík, V. (1999): Začiatky kníhtlačiarne v Petrovci. In: *Národný kalendár*. Kultúra: Báčsky Petrovec. 42–45.

- Valentík, V. (2000): Vznik kníhtlačiarne účastinárskej spoločnosti v Báčskom Petrovci. In (L. Čáni, ed.): *Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii*. Batislava: Dom zahraničných Slovákov, LIC. 9–14.
- Vodseďálek, Ž. (1933). Československé noviny v zahraničí. In: *První sjezd zahraničních Čechů a Slováků*. Praha: Československý ústav zahraniční. 59–74.

*

- (1933). *První sjezd zahraničních Čechů a Slováků*. Praha: Nákladem Československého ústavu zahraničního.
- Сирацки, Ј. (1988). Прилог проучавању часописа Народна једнота. Ин: *Зборник Матице српске за историју*, 37, 113–132.